

El Dr. Roch Chabàs

El dia 13 de Mars de 1912 va finir a Denia, ahont havia nascut, y a la edat de seixanta set anys, el canonge de la Seu de Valencia en Roch Chabas, després d'una gran part de la seva vida dedicada al estudi.

No tenia encare complerts els trenta quan va publicar el primer volum de la seva primera obra d'empenta: *Historia de la ciudad de Denia*, que va imprimir a despeses seves a Denia mateixa acompanyat de vuit litografies representant els monuments més interessants trobats, entre altres diversos llocs, en les runes del temple de Diana. Dos anys va trigar en publicar el segon volum. Aquesta obra va vàldreli el nomenament de corresponent de l'Academia de l'Historia, de Madrid. En 1880 va donar a l'estampa, també a Denia, en un llibre ben il·lustrat de dues centes planes, la *Historia del venerable fray Pedro Esteve (1582-1658)* insertanthi els pochs y pobres escrits poètics que se'n conserven ab curioses referencies a la guerra de Catalunya.

Però hont se veu probada la seva sana y inagotable activitat d'investigació es en les colleccions de la revista *El Archivo*, que publicava de primer a Denia en 1886 com una revista literaria setmanal y que tot seguit va transformar desde la segona anyada en revista de ciències històriques, apareixent una vegada al mes. A Denia va publicarhi els quatre primers volums d'*El Archivo*, que corresponen als anys 1886-1890, y havent obtingut una canongia a Valencia en 1891, va traslladarhi la seva revista hont va continuarla fins durant tres anys, veyentse obligat a plegarla pera haver portat fins a l'extrem el seu esforç editorial. Però va acabar, com ell solia, dignament ab una liquidació de notes històriques y una copiosa taula alfabètica que posa en valor els considerables materials reunits en els set abultats volums d'*El Archivo*.

No va trigar gaire en emprendre una nova y important publicació. Va combinar una societat titulada *El Archivo Valentíno*, de la qual no hem d'amagar que ell n'era l'ànima, ab l'idea d'anar publicant una serie d'obres completes baix l'epígraf *Monumentos históricos de Valencia y su reino*. No més va publicar les *Antigüedades de Valencia*, obra que l'erudit fra Josep Teixidor havia terminat en 1767. Son dos esplèndits volums de unas cinchcentes planes cada un, impresos en 1895 a casa en Vives Mora, acompanyats, en apèndixs, de llargues y notables notes il·lustrades de mossèn Chabàs. En 1899 va interpretar els capitells de la porta romànica de la Seu de Valencia, publicantla sota el títol següent: *Iconografía de los capiteles de la puerta de la Almoina, en la Catedral de Valencia*.

A l'entrada del segle actual va sentir la fruició dels textos literaris. Va publicar en 1901 dues edicions de *La brama dels llauradors del orta de Valencia contra lo venerable mossen Bernat Fenollar Prevere, hordenada per lo magnífich mossen Jaume Gaçull*. La una era reproducció fidel de la edició de 1561, imprimintla en paper antic; l'altra era en paper corrent, corretgida y en una nota fa referencia a la edició del *Spill* den Jaume Roig que ja estava preparant, y que havia d'esser durant molt temps la última obra important del millor temps de la vida activa del canonge Chabàs.

Mentrestant va afectarse a l'estudi dels furs de Valencia y, com que coneixia millor que ningú la conquesta del regne per haver buidat en milers de milers de notes el llibre del Repartiment y la crònica del rey en Jaume, va poguer fer apareixer en 1902 una obra sobre la *Génesis del derecho foral de Valencia*, que va esser una de les que més renom varen donarli per sa novetat y pels nous fets que aportava, venintne a aclarir molts d'altres que's coneixien d'una manera imprecisa o confosa.

En 1905 publicava en la Bibliotheca hispanica (Barcelona, L'Avenç) lo *Spill o Libre de les dones per mestre Jacme Roig*, en edició crítica que feya alguns anys preparava. Pera ferla havia hagut de passar una bona temporada a Roma ab l'objecte de copiar l'únich manuscrit que's coneix del *Spill*, que's troba en la Biblioteca Vaticana; després d'establert el text millor, donava les variants de totes les edicions y l'acompanyava de pròlech, notes y comentaris que comprenen: biografia, bibliografia, repertori, glossari, comparació de tots els textos. Un any abans havia donat en un elegant tiratge apart els *Lahors de la Verge Maria*, extret del *Spill* den Jacme Roig.

Dr. Roch Chabàs

Quasi al mateix temps donava a coneixer en *El milagro de Luchente y los Corporales de Daroca*, la Ystoria del Sanct Corporal de Luchent, escrita a mitjant XVe segle, per fra Lluch de Gualbes.

Els darrers anys de la vida, tot sentint el greu d'haver d'abandonar tant treball acoblat que no publicaria, però resignat, va dedicarlos a l'episcopologi de Valencia. Havia pogut cercar, mitjançant una subvenció de l'actual arquebisbe a cambi d'un nombre d'exemplars, una combinació que li permetia entreprendre la publicació. Va entregar-se an aquest treball ab tota la força y l'entusiasme que li restaven, fins que en 1909 feya eixir el primer dels tres volums que havia de compendre l'*Episcopologio Valentino* en el qual tractava *Investigaciones históricas sobre el cristianismo en Valencia y su Archidiócesis, Siglos I a XIII*.

Hem donat una sumaria notícia de les obres principals del canonge Chabàs, però havia publicat altres llibres de menor importància y gran nombre d'estudis en diverses revistes y periòdichs de Valencia, de Catalunya, de Castella y de França. El seu nom hauria d'anar junt ab l'ordenació de l'Arxiu metropolità de Valencia, a qual considerable tasca va dedicar alguns dels seus millors anys. Va explicar-la naturalment, com solia, en la *Revista de Bibliografía catalana*, 1902, pp. 121-139. Sis mil volums y vuyt mil dos cents pergamins va ordenar y va extractarne el contingut en cèdules del càtaleg: difícilment en cap altre arxiu les investigacions son més fàcils. En Chabàs era de natural ordenat y enginyós; frua catalogant, fent taules y, d'una manera especial, entregantse als treballs de calendació. En l'esmentat arxiu, que tenia al seu càrrech, se coneixerà per espay de molt temps el rastre del seu pas y constituheix també una de les seves millors obres.

Era de caràcter bondadós y posava afecte als estudiosos; sentia una simpatia veritable per Catalunya, on era conegut y estimat; en els seus darrers anys tenia molt interès en tot lo que a l'Institut d'Estudis Catalans toqués d'aprop o de lluny. — J. M. T.

D. Marcellí Menéndez y Pelayo

El 19 de Maig de 1912 va morir a Santander, en el plè de la seva maduresa intel·lectual y de la seva frisoa producció, el gran escriptor espanyol, D. Marcellí Menéndez y Pelayo (1). No era vell encara, y a haverse dilatat la seva vida, com per exemple, la del seu gran amich,

(1) S'han comès tantes errades en els pochos datos biogràfichs que fins ara s'han escrit sobre en Menéndez y Pelayo, que creyem que no deixarà de tenir interès per als nostres lectors que deixem aci fixades les principals etapes de la seva vida intel·lectual, a la que en rigor queda reduhida tota la seva biografia. Nasqué a Santander el 3 de Novembre de 1856, en la Calle Alta, que tan famosa feu en Pereda en *Sotileza*. Allí estudià les primeres lletres y la segona ensenyança. El professor que més influí en sa primera educació literaria fou el de llatí, D. Francisco Maria Ganuza. Baix sa docta direcció adquirí tal coneixement d'aquella llengua, que arribà a poderla escriure en prosa y en vers ab la mateixa facilitat que un humanista del Renaixement. Quan arribà a Barcelona dominava per complet els clàssichs llatins y castellans, y se sabia capítols sencers del *Quixot* de memoria. No li feren la mateixa impressió que les lliçons den Ganuza, les del seu professor de Psicologia, Lògica y Ètica D. Agustí Gutierrez, afiliat a l'escola eclèctica de Cousin, y en cambi 's consagrà ab entusiasme a la lectura de les obres den Balmes, afillantse així, quasi desde sa infantesa, a l'escola catalana. Al arribar l'època de la elecció de carrera, que no fou per ell duptosa, y de l'Universitat ahont devia estudiarla, el seu pare 's determinà per la de Barcelona, de la qual era professor son intim amich, l'eminent químic D. Josep Ramon de Luanco. Vingué aquí a les derrerres de Setembre de 1871, y habità, mentres permanesqué en aquesta ciutat, en el carrer de la Font de Sant Miquel, núm. 2, pis 3er. La seva habitació donava al carrer dels Gegants, enfront del palau del duch de Solferino. En el primer curs tingué per professors a D. Manuel Milà y Fontanals, de Literatura Espanyola; D. Antoni Bergnes de las Casas, de Llengua Grega, D. Jascinto Diaz, de Literatura Llatina y D. Gayetà Vidal, de Geografia. Assistí també algunes vegades a les lliçons de D. Francisco Xavier Llorens. En 1872 tornà a Barcelona a estudiar el segons curs de sa carrera, y foren aleshores sos mestres: de Llengua Hebraica, D. Mariano Viscasillas; de Historia Universal, D. Joaquim Rubió y Ors, y de Literatura Grega, D. Jascinto Diaz. En el Setembre de 1873 tingué de matricularse a Madrid del tercer curs, per haver passat allí 'l seu tutor Sr. Luanco, per mor d'unes oposicions. Estudià allí Clàssichs Grechs, ab D. Lázaro Bardón; Metafisica, ab D. Nicolau Salmerón; Historia, ab D. Emili Castelar, y Bibliografia, ab D. Gayetà Rossell.

En Maig de 1874 resolgué llicenciarse en l'Universitat de Valladolid, pera fugir dels rigors del krausisme que tan antipàtic li era, y allí conegué a D. Gumersindo Laverde Ruiz, paísà seu y catedràtic de Literatura Espanyola, el qual exercí desde a les hores una decisiva influencia en la seva vida intel·lectual, y després den Milà y den Llorens, es el tercer dels seus grans educadors. Tornà després a Madrid a estudiar el Doctorat, en el curs de 1874 y 1875, y rebé les lliçons d'Estètica, del Sr. D. Francisco Fernández y González; de Historia de la Filosofia, de D. Francisco de P. Canalejas, y de Literatura Espanyola, de D. Josep Amador de los Ríos.

La seva tesi doctoral que publicà a Santander en 1875, versà sobre *La novela entre los latinos*. Passà en sa ciutat nàdva quasi un any consagrat a l'estudi y a la preparació de les seves primeres obres d'erudició y de polèmica, fins que 'l tragué d'allí una pensió de l'Ajuntament, a la qual s'uní més tard la Diputació Provincial, y per últim el Govern, pera que continués els seus estudis en els principals arxius y biblioteques del extranger. En Setembre de 1876 empenyé son primer viatge a Portugal, que continuà després a la primavera, per Italia, detenintse a Roma, Nàpols, Florença, Bolunya, Venècia y Milà, y a la tornada, alguns dies a París. A darrer de Setembre de 1877, tornà a empendre 'ls seus aprofitats viatges d'investigació per França, Bèlgica y Holanda, deturantse una quinzena de dies del mes d'Octubre a Barcelona, ahont llegí y aprengué de cor molts dels més inspirats fragments de l'*Atlàntida*, de Mossèn Verdaguer, que en aquell any havien premiat els Jochs Florals. Després sols retornà a Barcelona tres vegades: la primera en 1887, pera pendre part en la primera commemoració den Milà y Fontanals, celebrada per l'Academia de Bones Lletres, anant a Vilafranca per escriure